

УДК: 94(477)

М. П. Галай

ПОЛЬСЬКА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У 1918–1932 РОКАХ

У статті проаналізовано офіційну політику Другої Речі Посполитої у сфері підготовки вчительських кадрів упродовж 1918-1932 років. Охарактеризовано особливості педагогічної освіти на теренах Польської держави та розкрито зміст найважливіших нормативно-правових актів, що торкалися питань функціонування системи підготовки вчителів, досліджено місце українських закладів педагогічної освіти у освітній системі країни.

Ключові слова: учительська семінарія, педагогія, Друга Річ Посполита, Львівський шкільний округ.

На сучасному етапі розвитку історичної науки в Україні неабиякий інтерес у дослідників викликають питання розвитку вітчизняного та зарубіжного шкільництва, центральною фігурою якого у різні часи була постать вчителя. Для сучасної української держави попри її двадцятилітню історію все ще актуальним залишається питання розбудови системи педагогічної освіти. Подібні проблеми відчувала молода Польська держава у 1918-1932 роках. Тому дослідження польської системи підготовки вчителів зазначеного періоду набуває неабиякої актуальності і може стати запорукою якісного становлення вітчизняного шкільництва.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку польської гімназійної освіти у 1918-1932 рр. Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання наступних завдань: з'ясування особливостей офіційної політики Польської держави щодо гімназійної освіти та її впровадження на місцях, аналіз характерних ознак системи середньої освіти Другої Речі Посполитої, з'ясування місця українських середніх шкіл у гімназійній мережі країни.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від відновлення незалежності Польської держави (1918 р.), становлення всіх сфер суспільно-політичного життя молодшої країни та приєднання до неї західноукраїнських земель до прийняття закону про устрій шкільництва від 11 березня 1932 року, що кардинально змінив систему підготовки вчителів, завершивши епоху учительських семінарій, на зміну яким прийшли педагогічні ліцеї.

Основними джерелами для написання статті стали нормативно-правові акти Другої Речі Посполитої [1-13], що безпосередньо торкалися питань функціонування польської системи підготовки вчителів упродовж 1918-1932 років та офіційного статистичного щорічника Польської держави 1927 року [14], що містить підбірку статистичних даних з найважливіших сфер соціально-економічного та освітньо-культурного життя польського суспільства за 1925-1927 роки та матеріали Державного архіву Тернопільської області про кадровий склад початкових шкіл Тернопільського повіту в 1920-1925 роках [15].

Проблеми розвитку системи підготовки вчителів у Другій Речі Посполитій упродовж 1918-1932 років вже були предметом дослідження українських істориків. У першу чергу, варто відзначити монографію Т. Завгородньої «Підготовка вчителів народної школи Галичини (1919-1939 роки)» [16], де автор аналізує особливості політики Польської держави в сфері професійної підготовки вчителів у контексті польсько-українських взаємин у освітній сфері, розкриває особливості функціонування закладів навчання вчителів Другої Речі Посполитої в міжвоєнний період на теренах Галичини, характеризує зміст та методи педагогічної освіти, порівнює місце польських та українських педагогічних освітніх закладів у освітній системі країни.

Заслуговує на увагу також наукова праця Б. Ступарика «Шкільництво Галичини (1772-1939)» [17], цілий розділ якої присвячений дослідженню розвитку шкільництва на західноукраїнських землях у 1919-1939 роках. У цьому, багатому на фактологічний матеріал, дослідженні автор торкається проблем польської освітньої політики щодо українського шкільництва, серед іншого зачіпаючи питання розвитку педагогічної освіти та ролі культурно-освітніх товариств у піднятті рівня освіченості населення Другої Речі Посполитої.

Торкається проблеми розвитку польської системи підготовки вчителів у 1918-1932 роках також дослідження В. Яремчука «Правовий статус українських шкіл в Республіці Польща у 1919-1939 роках» [18], у якому автор аналізує нормативно-правову базу регулювання шкільництва Другої Речі Посполитої та розкриває асиміляторський характер польської освітньої політики.

Багате на фактологічний матеріал також дисертаційне дослідження Н. Оболончик «Кременецький ліцей в системі освіти Другої Речі Посполитої» [19], де автор зачіпає питання адміністративного та правового регулювання закладів підготовки вчителів у світлі освітніх реформ Польської держави.

Попри широке наукове висвітлення проблеми розвитку закладів навчання вчителів у Польській державі в 1918-1939 років, не применшуючи ваги усього історіографічного доробку з цієї

проблематики, на наш погляд, тема польської системи підготовки вчителів у 1918-1932 роках, на наш погляд, ще потребує належного наукового вивчення.

Разом зі здобуттям незалежності молода Польська держава розпочала розбудову власної освітньої системи, де основним елементом мав стати загальний доступ до початкової освіти, а центральною фігурою – вчитель. Тому головним освітнім завданням стала якісна його підготовка до виконання професійних обов'язків.

Розуміючи першочерговість вирішення проблеми професійного кадрового забезпечення початкової та середньої школи, що через війну втратили чимало фахівців-педагогів, перші нормативно-правові акти Польської держави стосувалися саме унормування вчительської діяльності, тижневого навчального навантаження та винагородження за їхню роботу. Зокрема, цього питання торкалися такі документи, як Тимчасовий Закон про працю вчителів громадських елементарних шкіл від 19 вересня 1918 року [1], Декрет про стабілізацію і винагородження вчителів початкових шкіл від 18 грудня 1918 року [2], Закон про визначення і оплату праці вчителів державних початкових шкіл, виданий 27 травня 1919 року [3], Закон про заробітню плату вчителів державних початкових шкіл, шкільних інспекторів і заступників шкільних інспекторів [4] та Закон про заробітню плату вчителів і директорів середніх загальноосвітніх шкіл, учительських семінарій та візитаторів шкіл, датовані 13 липня 1920 року [5]. Згадані нормативно-правові акти мали заохотити молодь вступати на ниву педагогічної професії. Але крім мотивації громадськості треба було вирішити проблему з облаштуванням самих закладів навчання вчителів. Друга Річ Посполита після 1918 року застала заклади навчання вчителів у стані не тільки незадовільному, але поганому чи навіть трагічному. Ця сфера шкільництва вимагала повної відбудови.

Система навчання вчителів незалежної Польщі в міжвоєнний період була зніційована Декретом польського уряду про навчання вчителів початкових шкіл у Польській державі від 7 лютого 1919 року [6]. Положення цього документу визначали основним закладом навчання і виховання кандидатів на вчителів початкових шкіл учительські семінарії, що безпосередньо підпорядковувались Міністру релігійних визнань та народної освіти. Вони поділялися на державні та приватні, а також жіночі та чоловічі. Передбачалось, що при семінаріях мала діяти одна чи дві початкові школи як школи вправ і вчительські курси особливого спрямування.

Навчання в учительських семінаріях тривало п'ять років. Перші три навчальні роки відводились на вивчення загальних предметів, а в останні два – дисциплін професійного спрямування. Серед обов'язкових дисциплін, що вивчалися в учительських семінаріях були: наука релігії, польська мова і література, іноземна мова, історія, наука про сучасну Польщу, географія з геологією і космографією (астрономія), математика з кресленням, фізика, хімія з мінералогією, біологія (ботаніка, зоологія та анатомія і фізіологія з відомостями з антропології), загальна і шкільна гігієна, огородництво та бджільництво, малювання, музика, спів, фізичні вправи з рухливими іграми, ручна праця, каліграфія, психологія і логіка, педагогіка (педагогіка і дидактика, історія педагогіки, організація шкільництва, шкільне законодавство, спеціальна методологія, спостереження та практичні заняття). Наука ручної праці у чоловічих семінаріях включала: моделювання, обробку деревини, а в жіночих семінаріях – моделювання, швейну справу і приготування їжі. Навчання в учительських семінаріях і на спеціальних курсах було безкоштовним. Матеріальним побутом і позашкільним вихованням учнів семінарії займалась опікунська рада, що діяла при них.

Вступ до учительської семінарії вимагав від кандидатів досягнення щонайменше чотирнадцятилітнього віку, належної фізичної підготовки, підтвердженої шкільним лікарем, гарних манер та високого освітньої рівня. Незаможні учні мали можливість поселитися в інтернаті (гуртожитку) семінарії безкоштовно або за зниженою (пільговою) ціною і отримувати стипендію. Щоправда, у відповідь, від них вимагалось відпрацювати у вчительській професії той час, що вони користувалися цими громадськими пільгами. У випадку добровільного залишення семінарії учень мусів відшкодувати витрачені на його утримання і навчання кошти.

Закінчуючи учительську семінарію майбутній педагог мав скласти перший учительський екзамен з науки релігії, польської мови і літератури, історії, науки про сучасну Польщу, географії з геологією і космографією (астрономії), математики з кресленням, фізики, хімії з мінералогією, біології (ботаніки, зоології, анатомії, фізіології), загальної і шкільної гігієни, огородництва і бджільництва, психології і логіки, педагогіки (педагогіки і дидактики, історії педагогіки, спеціальної методології) в рамках обов'язкової програми і отримував свідоцтво про закінчення семінарії. Право на складання цього екзамену отримували особи, що мали вже повних 19 років і навчалися на 4 або 5 курсі. Свідоцтво про закінчення семінарії давало право обійняти посаду тимчасового вчителя у початкових школах.

Після складення першого учительського екзамену і відбуття ще щонайменше дворічної практики вчитель початкової школи міг пройти другий екзамен. Серед предметів, що на нього виносились окрім проведення практичного уроку були: організація шкільництва і шкільне законодавство, один довільно вибраний предмет з педагогіки і один предмет в ширшому об'ємі ніж у навчальній програмі семінарії,

вибраний самостійно. Успішно складений другий вчительський екзамен давав право обіймати посаду сталого вчителя у початкових школах.

Окрему групу складали приватні вчительські семінарії, до числа яких відносили заклади створені і утримувані через комунальні органи, приватних осіб і товариства. Для їх відкриття потрібен був дозвіл Міністра релігійних визнань та народної освіти, що надавався за умов виконання низки умов, серед яких значилось забезпечення належними їй управлінням і структурою, навчальними посібниками та матеріально-технічною базою, об'єм знань не нижчий ніж у державних семінаріях, вчительські кадри відповідної кваліфікації для підготовки вчителів початкових шкіл, приміщення семінарії відповідало гігієнічним вимогам, а також принаймні половина вчителів, разом з директором закладу мали працювати виключно у семінарії. Будинок семінарії відповідав всім гігієнічним умовам. Звернемо увагу також на те, що приватна вчительська семінарія могла обіймати виключно два останні курси, і приймати на навчання учнів, котрим вже виповнилось щонайменше 17, але не старше 24 років, і які здали вступний екзамен зі всіх предметів трьох перших курсів державної вчительської семінарії [6].

Серед приватних вчительських семінарій вирізнялись ті заклади, що мали повні чи неповні права державних (так звані «права публічності»). За їх відсутності, учні, при переході до відповідних курсів інших державних і приватних, з правами державних вчительських семінарій, були змушені складати вступні іспити з усіх предметів, а випускники – перший вчительський екзамен перед державними комісіями. Претендуючи на визнання прав державних вчительських семінарій, приватні заклади мали виконати низку умов, а саме відповідність навчальних програм вимогам державних семінарій, керівний і вчительський склад належної кваліфікації, високий науково-освітній рівень закладу, застосування державних приписів щодо віку, кількості учнів на курсах, використання принципів заохочення, належне матеріально-технічне забезпечення.

Вчительська семінарія мала характер середньої професійної школи, а її закінчення не давало можливості вступу до вищої школи. Рішення це було виправдано переплетенням різних факторів, серед яких можна назвати складні соціальні умови в країні, низький рівень початкової освіти, попит на працівників розумової праці в різних сферах життя, потреба у праці великої кількості вчителів для забезпечення навчального процесу в такій кількості початкових шкіл, що охопили б усіх дітей шкільного віку, оскільки 1919 року в Другій Речі Посполитій було введено шкільний обов'язок для всіх дітей у віці від 7 до 14 років, і зрештою неможливість запуску значної кількості закладів навчання вчителів вищого рівня через нестачу добре підготовлених викладачів, брак шкільних будівель, гуртожитків (інтернатів) та відсутність підтримки в школі [20].

Виданий у 1919 році декрет уніфікував систему навчання учителів всієї Польщі. Та на жаль, попри свій новаторський характер цей документ не міг миттєво вирішити колосальної кадрової проблеми початкового шкільництва. Запроваджені згідно нього вчительські семінарії просто не встигали готувати педагогів, котрих на місцях катастрофічно не вистачало. За даними на 1923 р. тільки 60% вчителів Польської держави мали фахову освіту, а на початку 30-х років – 80% [19, с.38].

Основним документом, що регулював роботу вчительських семінарій були навчальні програми. У 1918-1921 роках державні та приватні заклади педагогічної освіти реалізували різні навчальні програми. Різними були не тільки назви предметів, а й об'єм навчання і кількість годин. Відчувалась гостра потреба в уніфікації системи підготовки вчителів. Тільки починаючи з 1921-1922 навчального року Міністерство релігійних визнань та народної освіти розпочало впроваджувати нову навчальну програму в вчительських семінаріях [20]. Найбільший акцент у ній ставився на виховну основу, тому що головним критерієм відбору програмного змісту був її виховний вплив на семінаристів. Також у програмі стверджувалося, що «все навчання повинно зацікавлювати і спрямовувати майбутніх вчителів до подальшого розширення і поглиблення педагогічної освіти самостійно». Програма з 1921 року служила вчительським семінаріям протягом 5 років, а в 1926 році була змінена іншою, новішою. Програма вчительських семінарій істотно відрізнялася від програми середніх шкіл потужною групою художньо-технічних предметів і реалізацією педагогічного блоку. Вагомим компонентом її був стислий виклад програми навчання початкової школи у контексті майбутньої вчительської професії [20].

Аналізуючи архівні матеріали звернемо увагу на результати перших нормативно-правових актів у сфері кадрового забезпечення шкільництва. Так, згідно даних Державного архіву Тернопільської області у 1921-1924 роках ситуація з професійним наповненням початкових шкіл Тернопільського повіту виглядала доволі стабільною, а співвідношення польськомовних та українськомовних вчителів практично не змінювалося і складало 68% і 32% і відповідно [15, арк.4-37]. Подібна ситуація простежується і в інших повітах Тернопільського воєводства. А це свідчить про стабілізацію шкільництва та позитивні результати прийнятих владою заходів.

Особливо гостро проблеми кадрового забезпечення стояли в середніх освітніх закладах та вчительських семінаріях. Першим документом, що торкався цієї сфери був Закон, що стосувався професійної кваліфікації до навчання у середніх загальноосвітніх школах і вчительських семінаріях від 26 вересня 1922 року. Згідно його положень професійну кваліфікацію на навчання у середніх загальноосвітніх школах і вчительських семінаріях мала тільки та особа, котра здала державний

екзамен на вчителя середніх шкіл, або має свідоцтво про здачу еквівалентного екзамену перед шкільними властями Австро-Угорської чи Російської імперії, або має вищу освіту та відбула практику в середніх освітніх навчальних закладах [7].

Розширюючи нормативно-правову базу регулювання професійної підготовки вчителів середніх шкіл та вчительських семінарій 29 січня 1923 року Міністр релігійних визнань та народної освіти підписав розпорядження в справі державних екзаменів на учителя середніх шкіл, згідно якого щоб отримати кваліфікацію для викладання у середніх загальноосвітніх школах і учительських семінаріях будь-яких предметів, за винятком релігії, співу, музики, малювання, ручної праці і тілесних вправ (фізичного виховання) необхідно було здати екзамен для кандидатів на вчителів середніх шкіл перед Державною екзаменаційною комісією, що формувалась з числа професорів і доцентів академічної школи та безпосередньо підпорядковувалась Міністрові релігійних визнань та народної освіти. Державний екзамен складався з двох іспитів – наукового і педагогічного. Умовами допуску до наукового іспиту були: польське громадянство, бездоганність з моральної й громадської точки зору та завершення 3-річного навчання на філософському факультеті університету. Кандидат, успішно здавши науковий іспит отримував тимчасове свідоцтво, а після здачі педагогічного – диплом учителя середніх шкіл, у об'ємі визначених у ньому предметів [8].

Продовжуючи унормування сфери професійної кваліфікації вчителів середніх шкіл вже 9 жовтня 1924 року Міністра релігійних визнань та народної освіти підписує нове розпорядження у справі державного екзамену на вчителя середніх шкіл, відповідно з яким державний екзамен для вчителів середніх шкіл було поділено на практичний, письмовий і усний іспити. Практичний іспит полягав у проведенні пробного уроку, письмовий передбачав написання одного завдання під наглядом з галузі педагогіки, загальної дидактики, або конкретної дидактики даного предмету викладання на одну з трьох заданих кандидату тем, а усний – включав у себе такі дисципліни: виховна психологія, педагогіка та загальна дидактика (теорія виховання і навчання), конкретна дидактика відповідного навчального предмету, організація шкільництва, звертаючи особливу увагу на шкільництво в Польщі, історія виховання і виховна гігієна; знання шкільних програм (середніх шкіл та учительських семінарій), особливо в галузі даного навчального предмету, найбільш важливі закони і розпорядження, пов'язані з середньою освітою, і, нарешті, орієнтування в підручниках і шкільних посібників для викладання предмета. В одному з пунктів розпорядження значилося, що екзаменаційна комісія не могла визнати позитивним результат екзамену, якщо кандидат не володів польською мовою так вільно й правильно, щоб могли нею навчати, а це ускладнювало можливість отримання звання вчителя середніх шкіл українським педагогам. Екзаменована особа, за бажанням, могла отримати вчительський диплом, що дозволяв їй викладати не тільки польською мовою, але, крім того, ще однією з мов непольських, що використовувалися в середніх школах та учительських семінаріях, як то українська чи білоруська, якщо надавала екзаменаційній комісії доказ, що достатньо добре нею володіє. Кандидат, який успішно здав державний екзамен на вчителя середніх шкіл отримував диплом вчителя середніх шкіл [9].

Рубіжним моментом розвитку українського шкільництва на теренах Другої речі Посполитої став день 31 липня 1924 року, коли побачив світ Закон, що змінював деякі положення про організацію шкільництва, відомий у історіографії ще як «Кресовий» статут, що торкався питань створення та діяльності навчальних закладів з непольською мовою навчання. Окремі його положення стосувались українських учительських семінарій, що діяли в Польській державі. Стосовно них у цьому документі значилося, що на території Львівського, Станіславського, Тернопільського, Волинського та Поліського воєводств дозволялося створювати тільки двомовні польсько-українські семінарії [10]. Така норма закону мала гарантувати культурні та освітні права українців у Другій Речі Посполитій, та по суті принесла більше лиха, ніж користі, оскільки напряду сприяла ліквідації українських учительських семінарій та перетворенню їх на двомовні. Продовжуючи обраний курс, Міністр релігійних визнань та народної освіти 7 січня 1925 року видав нове розпорядження, що уточнювало основні положення Закону від 31 липня 1924 року, згідно якого у приватних учительських семінаріях з українською мовою навчання стало обов'язковим вивчення на польській мові таких предметів як польська мова і література, історія, географія і наука про сучасну Польщу [11]. По суті це було пряме втручання держави у діяльність приватних семінарій, а дана норма безпосередньо впливала на їх кадровий склад.

Саме українські вчителі та вчительські семінарії першими відчували на собі удар політики національної асиміляції. За доволі короткий час 1,5 тис. учителів української національності було переведено в центральні райони Польщі, а 2,5 тис. – звільнено з роботи [18]. Уже в середині 20-х років ХХ століття чисельна перевага у сфері початкового шкільництва була на стороні польського вчительства. Підтверджують наведену думку статистичні дані про вчительський контингент початкових шкіл Тернопільського воєводства за 1925-1926 навчальний рік. Так, серед 2877 вчителів початкових шкіл у воєводстві 1928 (69%) були римо-католиками, 785 (27%) – греко-католиками, ще 100 (3%) – іудеями. З них вчителів польської народності нараховувалось 2120 (74%), тоді як української – тільки 755 (26%) [14].

Попри, здавалося б, цілковиту забезпеченість правовим регулюванням вчительської професії, цілий ряд нормативно-правових актів кінця 20-х років ХХ століття торкався цього питання. В умовах національного тиску значним поступом на ниві кваліфікаційного становлення педагогічних кадрів став підписаний 1 липня 1926 року Закон про службові відносини вчителів, який визначив порядок одержання посади вчителя, права та обов'язки вчителів та цілий ряд інших понять, пов'язаних з вчительською професією [12]. Ще одним документом, що торкався питань регулювання вчительської професії, виданий у кінці 20-х років ХХ століття стало розпорядження президента Другої Речі Посполитої про професійну кваліфікацію учителів початкових шкіл, яке побачило світ 6 березня 1928 року. Згідно його положень, професійну кваліфікацію вчителя початкових шкіл мали тільки ті особи, що отримали диплом вчителя початкових шкіл при закінченні вчительської семінарії. А також у ньому значилося, що диплом міг містити права на навчання польською мовою, або польською і додатково одною непольською мовою, що нею могло відбуватися навчання на теренах Польщі [13].

1928 роком датується поява нового типу навчального закладу у Другій Речі Посполитій, що міг навчати майбутніх педагогів під назвою педагогії. Перші педагогії було відкрито за рішенням Міністерства релігійних визнань та народної освіти в Кракові, Варшаві та Любліні. Це був переворот у системі навчання учителів. Державна педагогія займалась професійним навчанням кандидатів на посади вчителів початкових шкіл і мала дворічний курс навчання. Від вступників до педагогії вимагалися атестат зрілості з середньої школи, а також фізична придатність до професії [20].

Попри існування педагогії, кількість яких у кінці 20-х років ХХ століття була надто малою, основними навчальними закладами для підготовки вчителів у Другій Речі Посполитій все ж були вчительські семінарії. Протягом 20-х років їх число поступово зростало і в 1930-1931 навчальному році тільки у Львівському шкільному окрузі згідно статистичних даних діяло 18 вчительських семінарій. Вимоги до учнів семінарій були високими. Хто їх не витримував, той або сам залишав навчання, або його відраховувала адміністрація. Незважаючи на ці труднощі, число бажаючих вступити до семінарії перевищувало число учнівських місць [17, с.133].

Характеризуючи розвиток закладів навчання вчителів у Другій Речі Посполитій не можна не згадати про українські вчительські семінарії. Польська адміністрація чинила найрізноманітніші перешкоди їх діяльності. Окрім ущемлення прав українських педагогічних навчальних закладів, про що вже неодноразово згадувалося, влада зухвало обмежувала права випускників українських семінарій. Так, вони обов'язково вивчали польською мовою історію, географію та педагогічні предмети, тобто семінарії фактично стали утраквістичними. Незважаючи на це, голови державних екзаменаційних комісій вимагали, щоб випускникам видавали дипломи з правом працевлаштування виключно в школах з українською мовою навчання. А це значною мірою обмежувало можливості працевлаштування, бо переважна більшість шкіл була двомовною [17, с.133].

Отже, польська система підготовки вчителів у 1918-1932 роках розвивалась доволі динамічно. У зазначений період в шкільництві Другої Речі Посполитої виділялись дві групи вчителів: вчителі початкових шкіл та вчителі середніх шкіл. Вчителів початкових шкіл готували вчительські семінарії з п'ятирічним терміном навчання, а також, починаючи з 1928 року, дворічні педагогії. Для вчителів середніх шкіл, що стояли дещо вище в педагогічній ієрархії, обов'язковим було здати екзамен перед державною комісією для вчителів середніх шкіл та щонайменше трирічне навчання на філософському факультеті вищої школи.

Джерела та література

1. Ustawa Tymczasowa o płacy nauczycieli publicznych szkół elementarnych. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1918 nr 17 poz. 45. – Z dnia 19 wrzesnia 1918 r. – Режим доступу до журналу: <http://isip.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19180170045&type=2>
2. Dekret tymczasowy o stabilizacji i wynagrodzeniu nauczycieli szkół powszechnych. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1918 nr 21 poz. 65. – Z dnia 18 grudnia 1918 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19180210065&type=2>
3. Ustawa o ustaleniu i wynagradzaniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych. [Електронний ресурс] // Dz.Pr.P.P. 1919 nr 44 poz. 311. – Z dnia 27 maja 1919 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19190440311&type=2>
4. Ustawa o uposażeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych, inspektorów szkolnych i zastępców inspektorów szkolnych. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1920 nr 65 poz. 434. – Z dnia 13 lipca 1920 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19200650434&type=2>
5. Ustawa o uposażeniu nauczycieli i dyrektorów państwowych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i preparand, oraz wizytatorów szkół. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1920 nr 65 poz. 433. – Z dnia 13 lipca 1920 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19200650433&type=2>
6. Dekret o kształcaniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskiem. [Електронний ресурс] // Dz.Pr.P.P. 1919 nr 14 poz. 185. – Z dnia 7 lutego 1919 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19190140185&type=2>
7. Ustawa dotycząca kwalifikacji zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1922 nr 90 poz. 828. – Z dnia 26 wrzesnia 1922 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19220900828&type=2>

8. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1923 nr 38 poz. 256. – Z dnia 29 stycznia 1923 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19230380256&type=2>
9. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1924 nr 91 poz. 859. – Z dnia 9 października 1924 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19240910859&type=2>
10. Ustawa zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1924 nr 79 poz. 766. – Z dnia 31 lipca 1924 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19240790766&type=2>
11. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych, w sprawie wykonania ustawy z dnia 31 lipca 1924 r., zawierającej niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1925 nr 3 poz. 33. – Z dnia 7 stycznia 1925 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19250030033&type=2>
12. Ustawa o stosunkach służbowych nauczycieli. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1926 nr 92 poz. 530. – Z dnia 1 lipca 1926 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19260920530&type=2>
13. Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych. [Електронний ресурс] // Dz.U. 1928 nr 28 poz. 258. – Z dnia 6 marca 1928 r. – Режим доступу до журналу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19280280258&type=2>
14. Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1927. [Електронний ресурс] / Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. R.5. Cz2. – Warszawa : GUS, 1927. – S.406-424. – Режим доступу до журналу: http://statlibr.stat.gov.pl/exlibris/aleph/a18_1/apache_media/F71VKGNCR7HI7KCNGDVR1EYL68GYNJ.pdf
15. Державний архів Тернопільської області – Ф.194. – Спр.136. – 74 арк.
16. Завгородня Т.К. Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919-1939 роки) / Т.К. Завгородня. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 135 с.
17. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772-1939) / Б.М. Ступарик. – Івано-Франківськ : [б. в.], 1994. – 144 с.
18. Яремчук В.Д. Правовий статус українських шкіл в Республіці Польща у 1919-1939 рр. [Електронний ресурс] / В.Д. Яремчук. – Режим доступу до журналу: <http://radnuk.info/statti/250-istoriuaprava/14976-----1919-1939-.html>
19. Оболончик Н.Г. Кременецький ліцей в системі освіти Другої Речі Посполитої: дис. ... кандидата історичних наук : 07.00.01 / Наталія Григорівна Оболончик. – Луцьк, 2006. – 224 с.
20. Kształcenia nauczycieli szkół powszechnych (podstawowych) lata 1918-1939. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/organizacja-ksztalcenia-nauczycieli/lata-1918-1939>.

Галай Н. П. Польская система подготовки учителей в 1918-1932 годах

В статье проанализировано организацию среднего образования на территории Тернопольского воеводства в период 1919-1932 годов в контексте образовательной политики Второй Речи Посполитой. Исследовано место украинских средних школ в гимназической сети края.

Ключевые слова: низшая гимназия, высшая гимназия, аттестат зрелости, «Lex Grabski», Куратория.

Galai M. P. The Polish system of teacher training in 1918-1932

The article analyzes the organization of secondary education in the Ternopil province during 1919-1932 years in the context of the educational policy of the Second Commonwealth. Investigated place Ukrainian secondary schools in secondary network edge.

Keywords: less than high school, higher high school, matriculation, «Lex Grabski», kuratoriya.

УДК: 94(437.6)

Є. В. Бевзюк

ДІЯЛЬНІСТЬ Л. ШТУРА В СЛОВАЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ВІДРОДЖЕННІ

Стаття присвячена дослідженню діяльності відомого словацького і чеського лідера національного відродження Л. Штура. Його копітка праця стала вагомим внеском у справу етнічного відродження словацького народу. Саме результативна діяльність Штура та інших словацьких будителів призвела до масштабних культурно-національних зрушень.

Ключові слова: Штур, Словаччина, культура, мова, будитель, етнос, нація, відродження, патріотизм, свідомість.

Актуальність дослідження обумовлюється рядом обставин. Насамперед Штур є центральною фігурою для історії Словаччини XIX століття. Він був ідеологом словацького національного відродження. Під його керівництвом і за його безпосередньою участю були закладені теоретичні основи та практика словацького національного руху.

Предметом дослідження у роботі є наукова і суспільно-політична діяльність Л. Штура періоду словацького відродження. Об'єктом дослідження стало слов'янське відродження і така його складова